

Received / Geliş
10.10.2018

Article History
Accepted / Kabul
20.12.2018

Available Online / Yayınlanma
20.12.2018

VISIT OF THE GERMAN EMPEROR KAISER WILHELM II TO THE ALLIED OTTOMAN EMPIRE (1917)

ALMAN İMPARATORU II. WILHELM'İN MÜTTEFİK OSMANLI
DEVLETİ'Nİ ZİYARETİ (1917)¹

Sibel ORHAN²

Abstract

Visits made by German Empire Kaiser Wilhelm II. to Ottoman lands, have become rather effective in the development of Ottoman-German relations. Among these visits, third visit of Wilhelm II during the World War I, carries a particular importance. Ottoman army and people who entered the war with great expectations, have suffered great losses and fought against hunger in this period and the visit of German Emperor was thought to uplift the morale. In his visit, the Kaiser first came to İstanbul and then went to Çanakkale where the Central Powers won a great victory. The Emperor, his royal highness, visited many places such as mosques and tombs which have an important place in Turkish culture during his days in İstanbul and tried to leave a different effect on Ottoman people. He received information on the naval warfare in Çanakkale and then went to Gallipoli peninsula to see the Arburnu, Anafartalar and other battlefields. He often talked of friendly relations between two allied countries and emphasized that a great victory was to be achieved in the near future. With this visit, the message that Germans would stand in unity with the world of İslam in the World War I, was given. Emperor Wilhelm showed the whole world the support he provided to their allies in the hardest days of war.

Keywords: Wilhelm II, Mehmed Reşad V, World War I, Germany, Ottoman Empire.

Öz

Alman İmparatoru Kaiser II. Wilhelm'in Osmanlı topraklarına yaptığı ziyaretler, Osmanlı-Alman ilişkilerinin gelişiminde fazlasıyla etkili olmuştur. Bunlar arasında II. Wilhelm'in Birinci Dünya Savaşı dönemine denk gelen üçüncü ziyareti ayrı bir önem taşır. Büyük beklentilerle savaşa giren Osmanlı askeri ve halkının, yoğun kayıplar verdiği, açlık ve fakirliğe karşı mücadele ettiği bu dönemde Alman İmparatoru'nun gelişinin moral olması düşünülmüştür. Kaiser bu seyahatinde önce İstanbul'a gelmiş, sonrasında İttifak Devletleri'nin büyük zafer kazandığı Çanakkale'ye gitmiştir. İmparator Hazretleri, İstanbul'daki günlerinde Türk kültüründe önemli yeri olan cami, türbe gibi birçok yeri ziyaret etmiş, Osmanlı halkı üzerinde farklı bir etki bırakmaya çalışmıştır. Çanakkale'de ise deniz savaşları hakkında bilgi almış, daha sonra Gelibolu Yarımadasına geçerek Arburnu, Anafartalar ve diğer savaş alanlarını gezmiştir. Ziyareti süresince sık sık iki müttefik devletin dostluk ilişkisinden bahsetmiş, sırt sırta vererek yakın bir zamanda zafere ulaşılacağına da vurgu yapmıştır. Bu ziyaret ile Almanların Birinci Dünya Savaşı'nda İslam âlemi ile birlik beraberlik içerisinde olacağı mesajı verilmiştir. İmparator Wilhelm, savaşın zor günlerinde müttefiklerine verdiği desteği tüm dünyaya göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: II. Wilhelm, V.Mehmed Reşad, I. Dünya Savaşı, Almanya, Osmanlı Devleti.

¹ Bu çalışma, 'Alman İmparatoru II.Wilhelm'in Çanakkale Ziyareti (1917)' başlığı ile Çanakkale 2.Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiri Kitabında yayınlanmış olan bildiri tam metninin 'Alman İmparatoru II.Wilhelm'in Müttefik Osmanlı Devleti'ni Ziyareti (1917)' adı altında genişletilmiş halidir.

² Öğr. Gör., Kocaeli Üniversitesi. orhan-83@hotmail.com

Giriş

Uzun bir sürece yayılmış olan Osmanlı-Alman ilişkileri 1888 yılında İmparator II. Wilhelm'in iktidara gelmesiyle birlikte farklı bir boyuta ulaşmıştır. Wilhelm, Şansölye Bismarck gibi denge politikası sürdürmeyi tercih etmemiş, İmparatorluğun sınırlarını olabildiğince genişletmeyi hedeflemiştir. Osmanlı Devleti, sömürgeciliğe geç kalan Almanya için oldukça cazip görünmüş, dolayısıyla Kaiser Wilhelm'in Weltpolitik (dünya politikası) siyasetinin önemli bir parçası olmuştur.

II. Abdülhamid döneminde oldukça ilerleyen Osmanlı-Almanya ilişkileri Birinci Dünya Savaşı arefesinde çok daha farklı bir boyut kazanmıştır. II. Wilhelm'in iktidarıyla beraber başlayan Alman İmparatorluğu'nun 'Doğuya Yönelmesi' ve İslam halklarına yönelik politikaları başta siyasi, ekonomik, stratejik ve askeri olmak üzere çok yönlü bir şekilde aşamalı olarak devam etmiştir. Savaşa giden yolda İmparator Wilhelm'in hedeflerinden biri Almanya'yı bir dünya gücü haline getirmek, diğeri ise İngiliz ve Rus İmparatorluklarının dünyadaki gücünü zayıflatmaktır. Kayzer'e göre İngiltere ve Rusya'nın gücü onların doğudaki sömürgelerini isyana teşvik ve tahrik etmekle zayıflatılabilir. Bu sömürgelerin çoğu ise Müslüman halklardan oluşmaktaydı (Çolak, 2006a: 88- 89). Bu hedef doğrultusunda, Müslüman alemi üzerinde en çok sözü geçebilecek devlet olan Osmanlı İmparatorluğu ile samimi olunmaya uğraşmıştır. Müslümanların dini lideri olan Osmanlı Sultanına cihat ilan ettirerek sömürgeleri ayaklandırabilirlerse İngiltere ve Rusya'ya karşı çok büyük bir hamle yapılmış olacaktır.

Öte yandan Cumhuriyet döneminde 'Türk dostu' olarak anılacak olan Dr. Ernst Jaeckh'in bile 20.08.1914'te henüz Osmanlı Devleti Birinci Dünya Harbi'ne girmeden önce, '...Türk güçleri karadan ve denizden Rusya'ya saldırarak Kafkasya'dan Kırım'a kadar olan Müslüman halkların ayaklanmasına ve Rus hükümrânlığı altından kurtulmasına yardımcı olabilir... İran 10 milyon nüfusuyla Rusya'ya ve İngiltere'ye karşı harekete geçmeyi bekliyor. Rusya yaklaşık 20 milyon Müslüman'a, İngiltere 100 milyona yakın Afrika ve Asya Müslümanlarına hükmetmektedir. İslam böyle bir değişimin sağlanması ve Alman silahlarının muzaffer olması için dua ediyor!' şeklindeki ifadeleri, Almanya'nın Osmanlı Devleti ile ilgili 'emperyal' ilgisini destekler nitelikte olmuştur (Yavuz, 2010: 171).

İmparator Wilhelm, 1898'deki ikinci Osmanlı ziyaretinde Şam'da yaptığı konuşmada '...dünyanın her tarafındaki 300 milyon Müslüman bilsinler ki Alman İmparatoru onların en iyi dostudur' şeklindeki açıklamasıyla bu hedefine zemin hazırlamıştır (Çolak, 2006b: 47). Zaten Kayzer iki devlet arasındaki bağları kuvvetlendirmek ve hedeflerine Osmanlı aracılığıyla ulaşabilmek amacıyla bu topraklara yaptığı üç ziyaretinde de samimi, dostane, güçlü ve güvenilir bir devlet imajı yaratmaya çalışmıştır. 1889 ve 1898 tarihli ilk iki ziyareti II. Abdülhamid dönemine denk gelmiş, Almanya'yı diğer batılı devletlerden farklı gören Abdülhamid de bu yakınlığa tepkisiz kalmamıştır.

Abdülhamid'in Almanya ile kurduğu bu dostluk, İttihat ve Terakki'nin yönetiminde etkili olduğu süreçte de devam etmiştir. 1908 yılında Meşrutiyet'in yeniden ilanı sonrasında II. Abdülhamid tahttan indirilmiş ve 1913'deki Bab-ı Ali Baskını ile iktidar İttihatçılara kalmıştır. Ancak yönetimdeki bu değişiklik, Almanya ile olan ilişkiyi etkilememiş, hatta Abdülhamid döneminde başlayan dostluğu çok daha öteye taşımıştır. İttihatçılar dönemindeki Türk-Alman yakınlaşmasında 1908 Haziran'ında yapılan Reval görüşmeleri etkili olmuştur. İngiltere ve Rusya Osmanlı mülkünün akıbetini kararlaştırırken, Almanya bu paylaşma işlemine katılmadığı için daha başlangıçtan, Jön Türk iktidarının vazgeçilmez müttefiki olmaya aday olmuştur. Reval sonrasında da Jön Türk iktidarının karşılaştığı dış siyasal sorunlar ve ekonomik güçlükler, onları II. Abdülhamid'den daha koyu bir Alman dostu olmak zorunda bırakmıştır (Ortaylı,

2006: 170). Balkan Savaşlarında bozguna uğrayan Osmanlı Devleti, ordunun ıslahı için Goltz Paşa'nın başkanlığında bir Alman askeri heyetini İstanbul'a çağırmıştır. Hem askeri işbirliği hem de Almanya'nın Osmanlı Devleti'ne açtığı krediler iki ülkeyi birbirine daha bağımlı hale getirmiştir (Karacagil, 2013: 115). Özellikle Almanya'nın İslam Politikası (Müslüman nüfusla ilgili planları) ile İttihatçıların Birinci Dünya Savaşı'ndaki hedefleri uyuştugu için iki devletin müttefik olması kaçınılmaz hale gelmiştir.

28 Temmuz 1914'de Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun Sırp Krallığı'na savaş ilan etmesiyle fiilen ateşlenen I.Dünya Savaşı'na , Osmanlı İmparatorluğu 2 Ağustos 1914'de Almanya ile imzaladığı bir antlaşma sonucu ittifak cephesinde girmiştir (Kirel ve Ortaklan, 2018: 123). Bu gizli ittifak antlaşmasıyla iki ülke müttefik olmuş, var olan Türk-Alman ilişkisi farklı bir boyutta devam etmiştir.

Kayzer savaşın kritik günlerine rastlayan Osmanlı topraklarındaki üçüncü ziyaretini diğer ikisinden farklı olarak müttefik devlet kimliğiyle gerçekleştirmiştir. 1917 yılındaki ziyaret aslında Osmanlı halkının desteğe en çok ihtiyacı olan bir dönemde gerçekleşmiş, Alman İmparatoru hem İstanbul hem de I.Dünya Savaşı'nda önemli yeri olan Çanakkale'yi ziyaret etmiştir.

1. Ziyaretin Detayları

1.1 İmparator İstanbul'da

II. Wilhelm'in Osmanlı topraklarına yaptığı ilk iki ziyaret II. Abdülhamid döneminde gerçekleşirken, 1917'deki üçüncü ziyareti ise V.Mehmet Reşad dönemine denk gelmiştir. Bu seyahat Osmanlı Devleti dışında diğer bir müttefik olan Bulgaristan'ı da içine almıştır. İmparator öncelikle gezisinin ilk durağı olarak 11 Ekim 1917 günü Bulgaristan'a gitmiş, daha sonra 14 Ekim'de Sofya'dan hareketle İstanbul'a geçmiştir (Karacagil, 2013: 116).

Bu kez Alman imparatorunun Osmanlı ziyareti çok daha farklı anlamlar taşımaktadır. Almanya'nın yanında büyük beklentilerle savaşa giren Osmanlı, bu korkunç savaşın faturasını, büyük bedellerle ödemektedir. Rusların Doğu Anadolu'yu işgali, Batı Cephesi'nde Alman ordularının büyük kayıplar verdiği haberleri, Anadolu'da ve İstanbul'da yaşanan yiyecek sıkıntısı, artan vergiler, artık hükümetin 'yurtseverlik' nutuklarını tamamen etkisiz hale getirmiştir. Halkın, umutlarını kaybetmeye başladığı bir ortamda, II. Wilhelm'in gelişi, bir anlamda destek ve moral ziyareti olmuştur.

İkdam Gazetesi bu ziyaretten bahsederken hem Osmanlı'nın hem de İmparatorun memnuniyetine değinmiştir: 'II.Wilhelm topraklarımıza yaptığı ilk ziyaretinden itibaren İstanbul'a büyük ilgi göstermiş, şehrimizin güzellikleri karşısında çok güzel günler geçirdiğini dile getirmiştir. Alman Hükümdarı bugüne kadar nasıl bizim muazzam ve muhterem misafirimiz, dostumuz ise şehrimizin de öyledir. Bu güzel şehrin bu güzel Boğazlar'ın şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra dahi yine bizim idaremiz altında bulunması, İmparator Hazretlerine ait ictihadat-ı siyasiyenin en mühimlerinden birini teşkil etse gerektir' şeklindeki yazı ile karşılıklı memnuniyet ve dostane yaklaşım olduğuna vurgu yapılmıştır (İkdam, No.7429: 1).

15 Ekim 1917 tarihli İkdam gazetesi, II. Wilhelm'in son ziyaretini, 'Büyük tarihi bir olay' başlığıyla manşetine taşımıştır. Wilhelm'in 'yüksek seviyede dahiyane bir zat' olarak tanımlandığı bu haberde, şu yorumlara da yer verilmiştir:

'Memleketimizin hayat ve memat mücadelesi içinde bulunduğu bu vahim dakikalarda, müttefik ve büyük bir Avrupalı hükümdarın ülkemizi ziyareti, hiçbir nazardan kaçacak değildir. İmparator hazretleri bu ziyaretleriyle Türkiye'nin gösterdiği büyük cesareti ne dereceye kadar takdir buyurdıklarını bütün aleme karşı ispat edeceklerdir. Zaten imparator hazretleri, uzun süren saltanatı boyunca, Osmanlı Hükümeti'ne karşı her

zaman dostluğunu ve muhabbetlerini ispat etmiştir. Wilhelm Hazretleri'ni tekrar padişahımızın misafiri olarak görmek, bütün Türkiye için mesut bir an olacaktır.' (Demirel, 2007: 127-128).

İlk iki ziyaretinde İmparatoriçe ile birlikte gelen Kayzer savaş sürecindeki bu üçüncü ziyaretinde eşi ile birlikte değildir. Alman İmparatorunun yapacağı bu seyahat herhangi bir suikast ihtimaline karşı gizli tutulmuştur (BOA, HR.SYS., No: 2291/3). Ayrıca önceki ziyaretlerinden bir diğer farkı da trenle gelmiş olmasıdır. Harp dolayısıyla kara yolunu tercih eden İmparator ve maiyetindekileri, 15 Ekim 1917 günü Sultan Reşad'ın büyük oğlu Şehzade Ziyaeddin Efendi riyasetinde eski sadrazam ve Berlin Büyükelçisi Hakkı Paşa ile Başkumandan vekili Enver Paşa'dan mürekkep bir heyet Küçükçekmece'de karşılaşmıştır (Şehsuvaroğlu, 1972: 83).

Bu arada Sultan Mehmed Reşad da, misafirini karşılamak üzere, Şehzade Ömer Hilmi Efendi, Seryaver Salih Paşa, Başmabeyinci Fuad Paşa ve beraberindekilerle, saat on buçuk civarında Sirkeci İstasyonuna gelmiştir. Alman İmparatoru Sirkeci İstasyonuna defne dallarıyla süslü bir trenle saat on bir buçukta gelmiştir. İmparatorun yanında, Harbiye Nazırı von Golmann ile kalabalık bir heyet bulunmaktadır istasyonda İmparatoru karşılamak için, padişahın yanında Veliaht Vahdettin, Şehzade Ömer HilmiEfendi, Sadrazam Talat Paşa, Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa, şeyhülislam ile Meclis-i Ayan ve Mebusan üyelerinden oluşan kalabalık bir grup beklemiştir.

Müttefik devletlerin elçileri de karşılamada hazır bulunmuşlardır. Sirkeci İstasyonunun her tarafı Osmanlı ve Alman bayraklarıyla süslenmiş, yerlere ise ipek seccadeler serilmiştir. Osmanlı ve Alman askerleri de resmi selam töreni için hazır beklerken, Alman marşı eşliğinde Wilhelm treninden inmiş, Sultan Mehmed Reşad onu gayet dostane ve samimi bir biçimde karşılaşmıştır (Demirel, 2007: 129-130).

İki hükümdar samimi bir şekilde kucaklaştıktan sonra beraberce merasim kıtasını keşfetmişlerdir. Bizzat İmparator 'Merhaba Asker' diyerek kıtayı selamlamış ve sonra hükümdarlar, Enver Paşa'nın tercümanlığı ile birbirlerine maiyetlerini takdim etmişlerdir.

Karşılama töreninin ardından atlı arabalarla Yıldız Sarayı'na geçilmiştir. Hükümdar bu kez de Yıldız Şale Merasim Dairesi'nde misafir edilmiştir. Misafirler şerefine şehir baştan başa donanmış, yer yer taklar kurulmuş, yol boylarını asker ve öğrenciler tutmuştur. Osmanlı halkı Alman İmparatoruna bir kere daha candan bir yakınlık göstermiş, 'Yaşa' sesleri gökleri tutmuştur. Padişah Şale Köşkü'nde kısa bir müddet kalmış ve sonra misafirini istirahatete terk etmiştir (Şehsuvaroğlu, 1972: 83-84).

İmparator ve beraberindekiler öğle yemeğini Şale Köşkü'nde yemişlerdir. Yirmi sekiz kişinin katıldığı bu yemekte omlet, nemçe böreği, balık, garnitürlü piliç, anberbu pilavı, dondurma, meyve ve şekerleme ikram edilmiştir (BOA, NGG., No: 904/37). Osmanlıca ve Fransızca menülerin yazıldığı Sultan V.Mehmed Reşad döneminde verilen bu ziyafetlerde, batı sofrası düzeni içinde alaturka ve alafranga yemekler sunulduğu görülmektedir (Coşansel, 2010:125).

Öğle yemeğinden sonra İmparator biraz dinlenmiş, ardından Söğütlü yatıyla Alman Sefareti'nin Tarabya'daki yazlık köşküne gitmiştir. Burada elçilik memurlarıyla görüşen Wilhelm, Alman Mezarlığı'nı da ziyaret etmiştir. İmparator dönüşte otomobile Şale Köşkü'ne gelmiş, Veliaht Vahdettin Efendi ev Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa'yla görüşmüştür bu görüşmenin hemen arkasından Ayan ve Mebusan reislerini ve Heyet-i Vükela'yı kabul etmiştir. Heyet-i Vükela ile savaşın gidişatı hakkında uzun bir görüşme yapmıştır (Demirel, 2007: 131).

15 Ekim 1917 akşamı ise verilecek ziyafet için otomobillerle Dolmabahçe Sarayı'na geçilmiştir. İmparator Padişah, Veliht Vahdettin Efendi ve şehzadeler tarafından karşılanmış, daha sonra Zülvecheyn Dairesi'ne çıkarak bir süre dinlendikten sonra birlikte çiçeklerle süslenmiş, özenle hazırlanmış yemek salonuna geçmişlerdir. Ayrıca yemek yerirken Marş-ı Sultani ile Alman Marşı çalınmıştır.

Yemek masasında Padişah'ın sağ tarafında İmparator ve karşısında Veliht Vahdettin yer almıştır. Bunun yanısıra Şehzade Abdülmecid, Ziyaeddin, Ömer Hilmi, Abdülhalim, Osman Fuad Efendiler ve Sadrazam Talat, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Şeyhülislam Musa Kazım Efendi, Berlin Sefiri İbrahim Hakkı Paşa, Ayan Reisi Rifat, Alman Hariciye Nazırı von Khulmann, Alman Sefiri Kont Bersdorf ve daha birçok Osmanlı ve Alman üst düzey görevlisi de ziyafete katılmıştır (İkdam, No. 7427:1).

Dolmabahçe'deki ziyafet esnasında II. Wilhelm, Padişah Mehmed Reşad'a İmparatorluk çini fabrikasının özel imalatı ve üzerinde II. Wilhelm'in resmi olan büyük bir vazoyu hediye etmiştir (Karacagil, 2013: 120).

Yemekten sonra II. Wilhelm bir süre Sultan Reşad'la Somaki Salon'a geçerek özel bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmenin ardından iki hükümdar, Zülvecheyn Salonu'na geçerek, orada hazır bulunan nazırlar ve diğer misafirlerle ayrı ayrı sohbet etmişlerdir. Bu sohbet sırasında Wilhelm, Şeyhülislam Musa Kazım Efendi'ye ayrı bir ilgi göstermiş, onunla gayet samimi bir sohbet yapmış ve kendisini 'Kırmızı Kartal Nişanı'yla taltif etmiştir (Demirel, 2007: 132).

İkdam Gazetesi'nde özellikle bu konu üzerinde durulmuş, Kayzer'in öteden beri Müslümanların dostu olduğuna değinilerek aslında 1898 yılındaki ziyaretinde İmparator'un Şam'daki konuşması da hatırlatılmaya çalışılmıştır diyebiliriz. Gazete 'Samimi bir mülakat' şeklinde bir başlık atarak Wilhelm'in şeyhülislamla yaptığı bu görüşmeden çok memnun kaldığı vurgusunu yapmıştır (İkdam, No.7428:1).

Alman İmparatoru'nun bu hareketini, ikinci ziyaretindeki gibi yine Osmanlı Devleti ve halkının hassas olduğu din konusu üzerine ılımlı bir yaklaşım olarak değerlendirebiliriz. 1898'de 300 milyon Müslümanın dostu olduğunu vurgulamış, bu ziyaretinde ise Şeyhülislam ile birkaç kez görüşmüş, kendisine çok hürmet göstermiş, Kartal nişanı sunmuştur. Hatta türbe, cami gibi Müslümanlar açısından önemli görülen yerleri ziyaret etmiştir. Tüm bunlarla hem Osmanlı'nın Müslüman halkına dostluk mesajı vermeye, hem de İngiltere ve diğer devletlere İslam alemine yakın olduğunu göstermeye çalışmıştır.

16 Ekim Salı günü Kayzer Wilhelm otomobille Sultanahmet'e geçmiş, İstanbul'a daha önceki gelişinin anısına yapılan Alman Çeşmesi'ni görmüştür. Daha sonra Sultan Mahmud türbesinin karşısında bulunan Türk-Alman Dostluk Yurdu'nun yapılacağı arsaya gitmiştir (İkdam, No. 7428:1). Bu alan çiçekler, Türk ve Alman bayraklarıyla süslenmiş, yerlere değerli halılar serilmiştir. Burada II.Wilhelm'i Türk-Alman Dostluk Cemiyeti mensupları ve İstanbul Şehremini Vekili Sezai Bey karşılamıştır (Sabah, No.10029: 1). Cemiyet yetkililerinden E.Jaeckh ve Profesör Schmidt tarafından Dostluk Yurdu'nun planı ve mimarisi hakkında verilen bilgileri dikkatli bir şekilde dinleyen Alman İmparatoru inşa edilen alanı beğendiğini ifade etmiş ve Dostluk Yurdu'nun tiyatro, konferans salonları ve müze olarak planlanan yerlerini inceleyerek bilgi almıştır. Tiyatroda sahnelenecek oyunlar konusunda tavsiyelerde bulunarak iki toplumu ilgilendiren ve birbirine yaklaştıran konularda konferanslar verilmesini istemiştir. Ancak Dostluk Yurdu Projesi I.Dünya Savaşı'nda alınan yenilgi sonucunda Almanların ülkeyi terk etmesiyle yarım kalmıştır.

II.Wilhelm Dostluk Yurdu projesinin inşa edildiği alandan ayrılarak maiyetiyle birlikte Süleymaniye Camii'ni daha sonra Evkaf-ı İslamiye Müzesi'ni ziyaret etmiştir. Buradan Fatih Sultan Mehmet Han'ın türbesine geçilmiştir. Türbe çıkışında coşkulu bir kalabalık tarafından karşılanan Alman İmparatoru alkışlar ve 'yaşasın' nidaları arasında Edirnekapı'ya giderek surları gezmiştir. Aksaray, Divan yolu, Babiali, Galata Köprüsü yoluyla Hürriyet-i Ebediye tepesine gitmiş ve burada Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa ve diğer ittihatçıların mezarlarını ziyaret etmiştir (Karacağil, 2013: 121).

Dönüşte ise Ihlamur Kasrı'na uğrayarak Veliaht Vahdettin Efendi'yi ziyaret eden Kayzer, Şale Köşkü'ne döndüğünde Sadrazam Talat Paşa ve diğer devlet erkannın da bulunduğu öğle yemeğine katılmıştır. Öğleden sonra da Sultan Reşad, Alman İmparatoru'nu ziyaret etmek üzere Şale Köşkü'ne gelmiştir. İki hükümdar Şale Köşkü'ndeki Kırmızı Salona geçerek bir süre sohbet etmişlerdir (Demirel, 2007: 133). Bu sohbet esnasında Sultan Reşad Kayzer'e mareşallik belgesi ve kılıcı vermiş, Kayzer ise çok memnun olduğunu ve onur duyduğunu ifade ederek Padişah'a teşekkür etmiştir (Karacağil, 2013:122) (BOA, MV., No: 258/65-66).

İmparator daha sonra saltanat kayığı ile bir gezinti yapmış, Çırağan Sarayı ve Topkapı Sarayı Harem Dairesi'ni gezmiş, hatta Harem'de arzusu üzerine kendisine sunulan bir çubukla Türk tütünü içmiştir.

O akşam saat on sularında üzerinde Osmanlı müşir (mareşal) üniforması ile Çırağan Sarayı Mecidiye İskelesi'ne inen Hükümdar, oradan da Çanakkale'ye gitmek üzere kendisini bekleyen Yavuz Zırhlısı'na geçmiştir. Mızıklar Alman marşını çalarken, kendisini güvertede Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa karşılamıştır (Şehsuvaroğlu, 1972: 86).

İlber Ortaylı, İmparator ve Enver Paşa'nın Yavuz zırhlısındaki karşılaşmalarını şu şekilde yorumlamıştır: 'Kayzer'in karşısında hazır ol vaziyette durup onu dinleyen kişi Osmanlı Devleti'nin Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa'dır. Liman von Sanders dahil bütün Alman komutanların, gözü pek ve bilgisiz diye niteledikleri Enver Paşa, Almanların Şark'taki sarsılmaz müttefikidir. Almanya'dan Sirkeci garına gelen tren katarlarının üstüne yapılandırılmış bir yafta vardı 'Enverland' ...Ülkeyi Birinci Büyük Savaş'a, kabine üyelerinin çoğunun haberi olmaksızın sokan triumvira'nın başında o vardı (Ortaylı, 2006: 168). Ve şimdi ise savaşa yanında girmeyi çok istediği Almanya'nın imparatoruyla karşı karşıyaydı.

1.2. İmparator Çanakkale'de

Yavuz zırhlısı Ertuğrul yatı ile üç torpidonun eşliğinde 22:30 civarlarında Çanakkale'ye gitmek üzere hareket etmiştir. 17 Ekim Çarşamba günü sabah 06:30'da güvertede Enver Paşa ile tekrar görüşmüş, kahvaltıyı müteakip askeri bir törenle saat 09:00'da Çanakkale'de karaya çıkmış ve otomobille Hamidiye tabyasına geçmiştir (Karacağil, 2013: 123).

Ziyaretin bu kısmında çekilmiş olan görüntülerde, II.Wilhelm güvertede önce Alman üniformasıyla görünmektedir. Sonra güvertenin üst kısmına çıkmış ve bir müddet sonra üzerinde Osmanlı mareşali üniformasıyla dönmüştür. Bu kostüm değiştirme resmi bir jest olduğu kadar, İmparator'un Osmanlı Devleti ve halkına duyduğu yakınlığı göstermenin bir ifadesi olarak da değerlendirilebilir (Kirel ve Ortaklan, 2018: 145).

Hamidiye tabyasında İmparator Hazretleri istihkam meydanında askeri birlikler tarafından selamlandıktan sonra kendisine Çanakkale muharebeleri hakkında izahat verilmiştir. Boğazda cereyan eden savaş yarım saat boyunca harita üzerinde anlatılmıştır. Wilhelm de anlatılanları dikkatle dinlemiş, ara sıra sorular sormuştur (İkdam, No.7430:1). Burada İmparatora deniz savaşları sırasında batırılan bir İngiliz

gemisinin maketi hediye edilmiştir. Tahtadan kalem kutusu şeklindeki gemi maketinin üzerinde 'Çanakkale 18 Mart 1915' ibaresi yer almıştır (Karacagil, 2013: 123).

Buradaki ziyaretini tamamlayan Kayzer, Gelibolu Yarımadasına geçerek otomobile Anafartalar, Arıburnu ve diğer harp sahalarını gezmiştir. Öğle yemeğini çadırı bir ordugahta yemiş ve akşam 17:00 sularında yeniden Yavuz zırhlısına uğurlanmıştır. Saray mutfağında önceden hazırlanan akşam yemeğini erkenden yiyen İmparator, istirahate çekilmiştir (Şehsuvaroğlu, 1972: 86).

1.3. 'Muhterem Misafir' Yeniden İstanbul'da

18 Ekim Perşembe sabahı 06:00'da Yavuz zırhlısı Haydarpaşa önlerinde demir atmıştır. Sabah kahvaltısını gemide yaptıktan sonra saat 08:00'da bütün mürettebatı güverteye toplayarak oldukça etkili bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında, Yavuz zırhlısının Alman-Osmanlı ittifakında mühim bir faktör olduğunu belirtmiş, iki müttefik devletin gayet samimi ve dostane ilişkilerinden bahsederek, bu savaşta Almanların İslam alemiyle omuz omuza hep beraber yürüdüğünden söz etmiştir. İmparatorun konuşması sık sık alkışlarla kesilmiş ve konuşmanın sonunda Alman Marşı çalınmıştır (Demirel, 2007: 135). Ayrıca Wilhelm burada bulunan bazı mürettebat ve subayları 'demir haç' nişanıyla ödüllendirmiştir (Karacagil, 2013: 124).

Sonrasında İmparator, Enver Paşa ile birlikte Haydarpaşa rıhtımına çıkmış, burada bir itfaiye bölüğü ve Erenköy Kız Lisesi öğrencileri tarafından çiçeklerle karşılanmıştır. Haydarpaşa rıhtımında bekleyen otomobillere binilerek, yol boyunca sıralanmış öğrencilerin ve halkın selamlamaları arasında, Mekteb-i Tıbbiye-yi Askeriye karşısında bulunan Alman Karargâhı'na geçilmiştir. Karargâhın önüne, üstünde imparatorun adının ilk harfinin yazılı olduğu gayet süslü bir tak kurulmuştur. İmparator ve Enver Paşa karargâha girdiklerinde, Alman Marşı eşliğinde, tören alayı tarafından karşılanılmışlardır (Demirel, 2007: 136).

İmparator karargâhı teftiş ettikten sonra burada da bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında: 'Avrupa topraklarında Almanlarla yan yana silah arkadaşlığı eden Türkler nasıl fedakârlıkla kan dökmüşlerse, Almanlar da Asya topraklarında, müşterek gaye için, kanlarının son damlasını akıtmak suretiyle fedakârlık etmelidirler' gibi ifadelerle yer vermiş ve sıklıkla Türk askerini övmüştür (İkdam, No.7430:1) (Tanin, 19 Teşrin-i Evvel: 1).

II.Wilhelm'in konuşmasına karşılık olarak Alman karargâh komutanı da bir konuşma yapmış, Alman askerlerinin de Asya topraklarında kanlarının son damlalarını dökerek fedakârlıkta bulunacaklarına dair yemin etmiştir (Sabah, No.10031:1).

Bu konuşmalardan sonra karargâhta askeri geçit töreni yapılmıştır. Törenden sonra İmparator Haydarpaşa rıhtımına dönerek, Dolmabahçe Sarayı'na geçmiştir. Sarayda biraz dinlendikten sonra Ayasofya Camii'ni ve Askeri Müze'yi gezmiştir. Wilhelm'in Askeri Müze'ye girişi sırasında, otuz beş kişilik Mehter Takımı, Turan Marşı'nı çalarak bir karşılama töreni yapmıştır. Müzede sergilenen kılıç, zırh ve eski sancaklar gibi savaş eşyasının yanısıra, müzenin dışında eski askeri kıyafetlerle, farklı sınıflardan kırk beş kişilik bir eski Osmanlı müfrezesinin temsil edilmesi, Alman İmparatoru'nun büyük ilgisini çekmiştir.

İmparator Askeri Müze'yi gezdikten sonra, bir başka müzeye bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi olarak hizmet veren, dönemin 'Müze-i Hümayun'una geçmiştir. Eski eserlere merakıyla bilinen II. Wilhelm Müze-i Hümayun'un Müdürü Halil Bey'in mihmandarlığında müzeyi gezmiştir (Demirel, 2007:137).

Ziyaretlerini tamamlayan Kayzer, saat 11:30'da Şale Köşkü'ne dönmüş, saat 13:00'de köşkte bir ziyafet vermiştir. Yemekte Şeyhülislam Kazım Efendi, Said Halim Paşa, Nafia, Ticaret, Posta ve Telgraf Nazırları, Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan Büyükelçileri, Müze-i Askeri, Müze-i Hümayun Müdürleri ve Alman yetkililer yer almıştır (İkdam, No.7430: 1). Yemek esnasında Mehter Takımı ve yeniçeriler değişik ezgiler çalmışlardır. Yeniçerilerin kıyafetleri Wilhelm'in çok hoşuna gitmiş, hem yeniçerilerin hem de Mehter Takımı'nın fotoğraf ve filmlerinin çekilmesini istemiştir (Demirel, 2007: 137).

II. Wilhelm İstanbul'daki yoğun programından sonra ziyaretinin son gününde Padişah'ın Dolmabahçe Sarayı'nda düzenlediği veda yemeğine katılmıştır. Yüz yirmi kişinin davet edildiği ziyafette, Velihaht Vahdettin, Şehzade Abdülmecid Efendi, Sadrazam Talat Paşa, eski Sadrazam Said Halim Paşa, Harbiye Nazırı Enver Paşa gibi devletin üst düzey yetkilileri bulunmuştur (Coşansel, 2010: 126). Alman İmparatoru Şeyhülislam Musa Kazım Efendi'ye bu ziyaretinde özel bir ilgi göstermesine rağmen, Şeyhülislamın davetliler arasında olmaması dikkat çekmiştir (Demirel, 2007: 138).

Özenle hazırlanılmış olan bu ziyafette İmparator'a çorba, sigara böreği, soğuk levrek balığı, kuzu filotosu, çiftlik pilavı, ananaslı badem tatlısı, dondurma, meyve ve şekerleme ikram edilmiştir (BOA, NGG., No: 904/39).

Yemek, Mars-ı Sultani ve Alman Marşı'nın çalınmasıyla başladıktan sonra, konuşmalara geçilmiştir. Yemek sırasında gerçekleştirilen bu konuşmalarla her iki ülkenin karşılıklı olarak birbirine verdiği değer dile getirilmiş, savaşın sonunda ulaşılabilecek zafere duyulan inanç vurgulanarak, hükümdarlar birbirlerine takdir ve teşekkürlerini sunmuşlardır (Kirel ve Ortaklan, 2018: 149). İlk konuşmayı ev sahibi olarak Sultan Reşad yapmıştır. Sultan Reşad'ın İttihat ve Terakki hükümeti tarafından özenle hazırlanmış olan konuşması şu sözlerle başlamıştır: *'Haşmetmeap, büyük Alman milletinin pek sevgili ve muazzaz hükümdarı, bütün dünyanın en büyük takdir ve hayretini celbeden Alman deniz ve kara kuvvetlerinin büyük kumandanı, dost ve müttelik İmparator Hazretlerini, payitahtımda selamladığım bugün, benim ve milletim için pek mesut bir gündür'*. İki millet arasındaki eski dostluğu vurgulayan padişah, savaşın gidişatından söz ederek, yakın bir zaman içinde zafere ulaşılacağını ifade etmiştir (Demirel, 2007:138).

İyi bir hatip olarak bilinen Alman İmparatoru ise konuşmasına gerek hükümet ve gerekse halk tarafından gösterilen misafirperverliğe ve ilgiye teşekkür ederek başlamıştır. konuşmasında, Osmanlı tarihinde birçok zaferler bulunduğunu, Anafartalar, Arıburnu ve Seddülbahir'deki savaşların da bu zaferler arasında yerini aldığını, kendisine mareşallik rütbesi verilerek böyle bir orduyla ilişki kurmasından dolayı Sultan Mehmed Reşad'a teşekkür etmiştir. Ayrıca, İstanbul'a geldiği 1898 senesinden beri gerek ekonomik ve gerekse sosyal hayatta önemli gelişmelere şahit olduğunu da sözlerine eklemiştir (Karacagil, 2013: 126).

Mesela İmparator ziyaretinin ilk gününde karşılama sırasında yollara dizilmiş olan kadınlar hakkındaki izlenimini, Talat Paşa'yla yaptığı bir görüşme sırasında şu sözlerle aktarmıştır: *'Memleketinizde bu defa kadınlarda ilerleme izleri gördüm; kıyafetleri, dizilişleri, alkışları muazzam... Fakat daha ilerisine gitmeyin, memleketinize çapkın dadandırabilirsiniz'*. Yani Kayzer önceki ziyaretinden sonra ciddi bir değişim yaşandığını dile getirmiştir (Demirel, 2007:139).

Daha sonra II. Wilhelm ve maiyetine ziyaretin anısına hediyeler ve madalyalar verilmiştir. Padişah, misafirine Çanakkale Harbi fotoğraflarından oluşan bir albüm ve Hereke halı fabrikasında üretilmiş halılar hediye etmiştir (İkdam, No.7431: 1). İstanbul Şehremini Vekili Sezai Bey de, İstanbul manzara resimlerinin olduğu bir albüm, değerli antika bir çini vazo, Darülaceze Müdürü tarafından üstünde II.

Wilhelm'in resmi işlenmiş olan bir halı ve Reji Müdürü tarafından kıymetli tütünden üretilmiş bir sandık sigara hediye etmiştir (Karacağil, 2013: 126).

İmparatorun ziyaret hatırası olarak Darphane-yi Amirece yaklaşık olarak iki Mecidiye ağırlığında bir tarafı Osmanlı arması ve Türkçe olarak 'Haşmetli Almanya İmparatoru II.Wilhelm Hazretlerinin İstanbul'u ziyaretleri hatırasıdır' yazılı ve tarihli, diğer tarafta Almanya arması ve tarih yazılı iki adet altın, elli adet gümüş ve yüz adet bronz madalya basılmıştır (Sabah, No.10031:1).

İmparator da bu gelişinde Sultan Reşad'a hediye olarak bir ustunç (pergel) takımı getirmiştir (Baytar, 2010: 80). İki hükümdarın bu hediye alış verişinin daha sonra da devam etmiş olması ilişkilerinin sıcak kaldığını göstermektedir. Hatta savaşın devam ettiği dönemde Sultan Reşad'a Dolmabahçe Sarayı'nın son dönemine damgasını vuran bir mektup ulaşmıştır. Milli Saraylar Arşiv belgeleri arasında bulunan bu mektup Alman Orkestra Şefi Richard Sieke tarafından Padişah'a gönderilmiştir. 'Sayın Majesteleri' başlığını taşıyan ve Alman-Osmanlı işbirliğini öven mektubun içinde, 27 Ocak 1916'da Kayzer Wilhelm'in doğum günü münasebetiyle Richard Sieke tarafından İmparator için bestelenen iki ayrı şarkı sözü ile şarkıların notaları vardır. Alman imparatoru'nun bir bakıma özel yaşamından bir kesiti yansıtan böyle bir mektubun Sultan Reşad'a gönderilmiş olması, Padişahın Kayzer ile diplomasi ötesi, oldukça yakın bir dostluk ilişkisi içinde olduklarını göstermektedir (Yum, 2010: 103).

Son akşam yemeğinden sonra iki hükümdar bir süre Zülvecheyn Salonunda istirahat etmişler, ardından dört atlı saltanat arabasıyla Sirkeci tren istasyonuna hareket etmişlerdir. Dolmabahçe-Sirkeci güzergâhı uğurlama töreni için düzenlenerek, resmi tören yapılmıştır. İstanbul'da saat gece 22:30'u geçmiş olmasına rağmen caddeleri dolduran binlerce kişi II. Wilhelm'i alkışlayarak uğurlamıştır (Karacağil, 2013: 127).

Alman İmparatoru, kendisini uğurlamaya gelen Veliahd Vahdettin, Şehzadeler, Alman, Avusturya ve Bulgar sefirleriyle ve devlet adamlarıyla ayrı ayrı vedalaşmıştır. Padişah da Wilhelm ile vedalaştıktan sonra kendisini tren kapısına kadar uğurlamıştır (İkdam, No.7430: 1). Wilhelm burada, İstanbul'da kendisine gösterilen ilgi ve nezaketten dolayı teşekkür etmiş ve ziyaretin kendisinde güzel hatıralar bıraktığını söylemiştir. II. Wilhelm'i götüren tren alkışlar eşliğinde saat 11:00'da Sirkeci garından hareket etmiştir. Şehzade Ziyaeddin Efendi, Harbiye Nazırı Enver Paşa ve Berlin Sefiri Hakki Paşa Küçükçekmece'ye kadar Alman İmparatoru'nun yanında bulunmuşlardır. Böylece II. Wilhelm'in Osmanlı topraklarındaki üçüncü ve son ziyareti sona ermiştir (Karacağil, 2013: 127).

SONUÇ

II. Wilhelm'in Osmanlı topraklarındaki bu son ziyareti hem ilk iki ziyaretin devamı gibidir hem de onlara göre daha farklıdır. 1917'de Osmanlı ve Almanya müttefik olarak İtilaf Devletleri'ne karşı savaşmaktadır. Alman İmparatoru II.Wilhelm, Osmanlı ile ilgili planları doğrultusunda bu ziyaretinde hem Osmanlı hükümetine hem de halkına her fırsatta dostluk mesajı vermeye çalışmıştır. Bu vesileyle diğer Batılı Devletlere de Müslümanlarla ilişkilerinin çok iyi olduğunu göstererek bir nevi gözdağı vermiştir.

Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı derken Osmanlı halkı ard arda yaşadığı bu savaşlarda büyük kayıplar vermiş, artık ümidini yitirmeye başlamıştır. Böyle bir dönemde Alman Kayzeri'nin ziyarete gelmesi halka ve hükümete moral olmuş, savaşılan devletler karşısında da Alman desteğini hissettirmiştir. Savaştan bıkmış olan halka psikolojik destek sağlamış, buna bağlı olarak halk İmparator'u çok büyük bir sevinç ve coşkuyla karşılamıştır.

Kayzer, ziyaret programı içerisinde Çanakkale'ye de gitmiş, savaşla ilgili bilgiler almıştır. İmparatorun gittiği tarihte Çanakkale'de savaş bitmiş ve Osmanlı büyük bir zafer kazanmıştır. Özellikle zafer kazanılan bu bölgeyi ziyaret etmesi ile Türk askerinin kahramanlığı üzerinde durmuş ve savaşı İttifak Devletlerinin kazanacağı mesajını vermiştir.

Ancak beklenen ve inanılan sonucun aksine İttifak grubu Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmiştir. Sonrasında Osmanlı topraklarındaki Almanlar ülkeyi terk etmek zorunda kalmış, uzun yıllar çok iyi olan Osmanlı-Alman ilişkileri bir anda dibe vurmuştur.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA., HR.SYS., No: 2291/3.

BOA., MV., No:258/65.

BOA., NGG., No:904/37.

Deniz Müzesi Arşivi

2445- 3

2445- 5

2445- 57

2445- 60

Sürelî Yayınlar

İkdam Gazetesi, 14 Teşrin-i Evvel 1917, No:7427.

İkdam Gazetesi, 17 Teşrin-i Evvel 1917, No:7428.

İkdam Gazetesi, 18 Teşrin-i Evvel 1917, No:7429.

İkdam Gazetesi, 19 Teşrin-i Evvel 1917, No:7430.

İkdam Gazetesi, 20 Teşrin-i Evvel 1917, No:7431.

Sabah Gazetesi, 17 Teşrin-i Evvel 1917, No:10029.

Sabah Gazetesi, 19 Teşrin-i Evvel 1917, No:10031.

Tanin Gazetesi, 19 Teşrin-i Evvel 1917.

Kitaplar ve Makaleler

BAYTAR, İ. (2010), Kayzer II. Wilhelm'in İstanbul'a Üç Ziyareti ve Hediyeler, İ.Baytar içinde, *İki Dost Hükümdar Sultan II. Abdülhamid Kayzer II. Wilhelm*,(s.59-95), İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını.

COŞANSEL, D. (2010), 19. Yüzyılda Değişen Sofra Düzeni ve Alman İmparatoru II. Wilhelm'e Sunulan Ziyafetler, İ.Baytar içinde, *İki Dost Hükümdar Sultan II. Abdülhamid Kayzer II. Wilhelm*, (s.109-129), İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını.

ÇOLAK, M. (2006 a), *Osmanlı-Alman İlişkileri Çerçevesinde Harbiye Nazırı Enver Paşa ve Türkçü Politikaları (1913-1918)*,Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları.

ÇOLAK, M. (2006 b), *Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası (1914-1918)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

DEMİREL, F. (2007), *Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında Son Ziyaretler Son Ziyafetler*, İstanbul: Doğan Yayıncılık.

- KARACAGİL, Ö.K. (2013), Alman İmparatoru İstanbul'da (1917), *Gazi Akademik Bakış*, 6 (12), 111-133.
- KIREL, S., ORTAKLAN, O. (2018), Alman İmparatoru II.Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğu'nu Son Ziyareti (1917), *Sinecine*, 9(1), 113-158.
- ORTAYLI, İ. (2006), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İstanbul: Alkım Yayınları.
- ŞEHSUVAROĞLU, B. (1972), Almanya İmparatoru II.Wilhelm'in Türkiye'yi Ziyaretleri 2: Son Ziyaretler, *Hayat Tarih Mecmuası*, II (7), 80-87.
- YAVUZ, C. (2010), *Atatürk ve Almanya*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- YUM, Ş. (2010), 19. Yüzyılda Osmanlı-Alman İlişkisinin Müzik Alanına Yansıması, İ.Baytar içinde, *İki Dost Hükümdar Sultan II. Abdülhamid Kayzer II. Wilhelm*, (s.97-107), İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını.

Fotoğraf 1. Sultan Reşad'ın Alman İmparatoru'nu Karşılması (Deniz Müzesi Arşivi: 2445-3)

Fotoğraf 2. Sultan Reşad ve Kayzer II. Wilhelm (Deniz Müzesi Arşivi: 2445-5)

Fotoğraf 3. Alman İmparatoru Yavuz Zırhlısında (Deniz Müzesi Arşivi: 2445-57)

Fotoğraf 4. Alman İmparatoru Yavuz Zırhlısında (Deniz Müzesi Arşivi: 2445-60)